

ВІДНОВЛЕННЯ СТАНОВИЩА, ЯКЕ ІСНУВАЛО ДО ПОРУШЕННЯ ПРАВА, І ПОНОВЛЕННЯ ПРАВА ЯК СПОСОБИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА*

Анна Штефан,
завідувач сектору авторського права відділу
авторського права і суміжних прав НДІ
інтелектуальної власності, кандидат юридичних наук

Стаття присвячена аналізу правової природи та особливостей застосування відновлення становища, яке існувало до порушення права, та поновлення права як способів захисту авторського права. Розглянуто умови та особливості застосування цих способів захисту, приклади судової практики.

Ключові слова: способи захисту, порушення прав, авторське право

Інститут цивільно-правового захисту серед способів захисту передбачає відновлення становища, яке існувало до порушення права (п. 4 ст. 16 ЦК України). Цей спосіб захисту застосовується тоді, коли має місце посягання на порушення авторського права, яке зумовило потребу у його відновленні. Але попри значну увагу наукової спільноти до проблем захисту авторського права, у цивілістичній доктрині немає єдиного підходу до визначення змісту відновлення становища, яке існувало до порушення права, та підстав його застосування. На сьогодні існує два протилежних підходи до розуміння правової природи відновлення становища, яке існувало до порушення права: з однієї точки зору, воно є способом захисту, з іншої — метою захисту. Усунення неоднозначного розуміння відновлення становища, яке існувало до порушення права, зумовлює актуальність проведення цього дослідження.

Поновлення права як спосіб захисту закріплене нормами ЦК України та Закону України «Про авторське право і суміжні права» і часто є не власне способом захисту авторського права, а

його метою, коли пред'явлені у сукупності позовні вимоги спрямовані на поновлення права і усунення наслідків його порушення. Неповнота наукових досліджень цього способу захисту потребує вирішення питань підстави і особливостей його застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відновлення становища, яке існувало до порушення права, та поновлення права не отримали широкого розгляду в юридичній літературі. Як способи захисту авторського права, відновлення становища та поновлення права практично не розглядалися. При підготовці цієї статті враховано підходи, висловлені українськими та російськими ученими Ю. М. Андрєєвим, А. П. Сергєєвим, Р. О. Стефанчуком, Г. П. Тимченком, О. А. Кузнєцовою.

Метою дослідження у цій статті є розкриття змісту та особливостей реалізації відновлення становища, яке існувало до порушення права, як способу захисту авторського права.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Відновленням становища, яке існувало до порушення права, охоплюється широке коло дій, вчинення яких

* Стаття друкується в авторській редакції.

може вимагати від порушника автор чи інша особа, якій належить авторське право, як з метою захисту особистих немайнових авторських прав, так і з метою захисту майнових авторських прав. Як відмічається дослідниками питань захисту цивільних прав, відновлення становища, яке існувало до порушення права, включає не тільки поновлення суб'єктивних прав, а й припинення порушення, а також його попередження [1, с. 130].

У цивілістичній доктрині висловлене неоднозначне ставлення до цього способу захисту цивільних прав, зокрема, зазначається, що для будь-якого способу захисту характерним є дія чи система дій, які необхідно вчинити для здійснення захисту цивільного права, а у відновлення становища, яке існувало до порушення права, ця ознака відсутня [2, с. 135], тому відновлення становища, яке існувало до порушення права, є метою захисту, а не одним із його способів [3, с. 8].

Але така позиція уявляється не зовсім вірною в силу того, що у багатьох випадках внаслідок порушення авторського права відновлення становища, яке існувало до порушення, є практично неможливим. Так, наприклад, якщо псевдонім автора був розкритий всупереч волі автора, неможливо відновити становище так, щоб широка громадськість втратила свою обізнаність про ім'я автора; якщо твір існував у єдиному примірнику (наприклад, скульптура) і був знищений, відновлення становища, яке існувало до порушення, є неможливим.

Сутність будь-якого способу захисту і головний критерій вибору того чи іншого способу — це той конкретний результат, якого прагне заінтересована у захисті свого права особа. Тому не можна визнати обґрунтованою думку, що відновлення становища, яке існувало до порушення права, є універсальним способом, до кого субординуються інші способи захисту права [4, с. 38–39]. В ряді випадків

відновлення становища, яке існувало до порушення права, може бути метою захисту, яка досягається шляхом застосування інших способів захисту: наприклад, припинення дії, яка порушує авторське право, призводить до відновлення становища, яке існувало до вчинення цієї дії. В інших випадках відновлення становища, яке існувало до порушення права, буде способом захисту авторського права, наприклад, коли власник майнового авторського права просить у позовній заяві відновити становище шляхом вилучення твору в особи, яка користується твором без згоди на відповідне використання.

Щодо особливостей реалізації відновлення становища, яке існувало до порушення авторського права, насамперед, слід зазначити, що цей спосіб захисту може застосовуватися лише тоді, коли порушене авторське право в результаті правопорушення не припиняє свого існування та може бути реально відновлене шляхом усунення наслідків правопорушення [5, с. 378; 6, с. 203]. Наприклад, якщо при підготовці твору до опублікування із твору без згоди автора були вилучені певні частини або внесені якісь інші зміни, автор може вимагати відновлення твору в його первісному вигляді. Але якщо твір зі змінами, внесеніми без згоди автора, вже оприлюднений та став відомим невизначеному колу осіб, відновлення становища, яке існувало до порушення права, в повному обсязі стає неможливим.

По-друге, відновлення становища, яке існувало до порушення права, може застосовуватися лише при порушенні авторського права, але не при його невизнанні чи оспорюванні. При застосуванні цього способу захисту наявність авторського права не викликає сумнівів у суду, відповідач не заперечує проти існування авторського права, а мова йде про те, що вчинення однією особою певних дій призвело до порушення авторського права іншої

особи, яка прагне захистити своє право шляхом відновлення становища, яке існувало до порушення права.

У проведених наукових дослідженнях звертається увага на те, що застосування такого способу захисту, як відновлення становища, яке існувало до порушення, в сфері особистих немайнових прав має таку особливість як неможливість майнового заміщення вартості цього права, тому у випадку порушення особистого немайнового права відновлення становища, яке існувало до порушення, носитиме виключно характер поновлення особистого немайнового права [7, с. 205].

Поновлення права як спосіб захисту закріплене нормами ЦК України та Закону України «Про авторське право і суміжні права». При цьому у ст. 276 ЦК України мова йде про поновлення порушеного особистого немайнового права, а Закон України «Про авторське право і суміжні права» передбачає у п. а), б) ч. 1 ст. 52 як спосіб захисту поновлення права, не обмежуючи сферу застосування цього способу захисту тільки особистими немайними авторськими правами.

Уявляється, що потреба в поновленні права може виникнути тоді, коли в силу вчиненого порушення право частково чи повністю припиняється, власник авторського права втрачає можливість користуватися своїм правом, а шляхом поновлення права відбувається повернення юридичної можливості діяти в своєму інтересі, яка існувала до позбавлення особи права [8, с. 110].

Виходячи з положень ст. 276 ЦК України, поновлення права як спосіб захисту авторського права може застосовуватися за сукупності наступних умов: 1) право повинно бути порушеним — у випадку загрози порушення, невизнання чи оспорювання права цей спосіб застосовуватися не може; 2) порушення права відбулося внаслідок рішення, дії або бездіяльності органу

державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи.

Судове рішення про поновлення порушеного права може вирішувати такі задачі:

- 1) відновлення правового становища відповідного суб'єкта;
- 2) відновлення незаконно порушених відносин;
- 3) припинення дії, що порушує право чи створює загрозу його порушення;
- 4) примусова реалізація невиконаного обов'язку по відношенню до суб'єкта, чиє право порушене;
- 5) компенсація втрачених благ майнового і немайнового характеру;
- 6) можливість визнання юридично недійсними актів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій і громадян, оскільки в таких випадках нові права не виникли і становище сторін приводиться у первинний стан [9, с. 20–21].

Поновлення порушеного права часто є не власне способом захисту авторського права, а його метою, коли пред'явлені у сукупності позовні вимоги спрямовані на поновлення права і усунення наслідків його порушення. В судовій практиці застосування цього способу захисту не є поширеним, а деякі приклади судових справ показують, що іноді позовна вимога про поновлення права пред'являється тоді, коли внаслідок порушення право не припинило свого існування і потреби у його поновленні немає.

Так, наприклад, спадкоємець авторських прав на твори українського письменника, драматурга, фольклориста М. Стельмаха звернувся до суду з позовом до ТОВ «Видавництво Фоліо», ТОВ «Книгарня Є», ТОВ «Фудмаркет», ТОВ «Логос транс», ТОВ «Українське незалежне видавництво «Смолоскип» про поновлення порушених авторських прав, припинення дій, що порушують авторське

право, та стягнення компенсації. Підставою для пред'явлення позову стало те, що відповідач ТОВ «Видавництво Фоліо» здійснює видавництво і розповсюдження творів «Гуси-лебеді летять», «Правда і кривда» (п'єса), «Правда і кривда» (роман), «Чотири броди», виключні майнові права на які належать позивачеві, хоча позивач не надав цьому відповідачеві права на використання зазначених творів і відмовився від укладення договору з ТОВ «Видавництво Фоліо» у 2010 році. Відповідачі ТОВ «Книгарня Є», ТОВ «Фудмаркет», ТОВ «Логос транс», ТОВ «Українське незалежне видавництво «Смолоскип» здійснюють розповсюдження шляхом продажу через належні їм магазини незаконно виданих ТОВ «Видавництво Фоліо» творів «Гуси-лебеді летять», «Правда і кривда» (п'єса), «Правда і кривда» (роман), «Чотири броди», примірники яких позивач придбав у цих відповідачів.

В ході судового розгляду справи судом було встановлено, що спадкоємцями М. Стельмаха, окрім позивача, є ще дві особи, сестра і брат позивача, які були залучені до процесу у справі. Відповідачі ТОВ «Книгарня Є», ТОВ «Фудмаркет», ТОВ «Логос транс», ТОВ «Українське незалежне видавництво «Смолоскип» здійснювали виключно розповсюдження творів, з приводу яких виник спір, на підставі відповідних договорів поставки і з дотриманням обов'язків розповсюджувачів видавничої продукції, визначених ст. 26 Закону України «Про видавничу справу». Порушення авторського права позивача з боку цих відповідачів судом встановлено не було.

Представник відповідача ТОВ «Видавництво Фоліо» надав суду примірник авторського договору, укладеного у 2008 році із сестрою позивача, згідно з яким відповідачеві було надано право на видання, перевидання і розповсюдження творів, зазначених в позові, терміном на 5 років. При цьому представник відповідача не заперечу-

вав, що відповідачеві було відомо про наявність інших спадкоємців. Оскільки будь-якого документу, за яким спадкоємці визначили б порядок використання авторських прав і обсяг самостійних дій, суду надано не було, а також не було надано доказів того, що відповідач ТОВ «Видавництво Фоліо» отримав від інших спадкоємців дозвіл на використання назначених у позові творів, суд дійшов висновку про неправомірність дій відповідача ТОВ «Видавництво Фоліо» і вирішив зобов'язати його припинити випуск, реалізацію та інше використання творів, з приводу яких виник спір, і стягнути з відповідача на користь позивача компенсацію за неправомірне використання творів. У задоволенні позовної вимоги про поновлення права було відмовлено [10].

Отже, поновлення права як спосіб захисту авторського права може застосовуватися не у всіх випадках порушення авторського права, а лише тоді, коли наслідком порушення права є втрата можливості автора чи іншої особи, яка має авторське право, безперешкодно користуватися належним цій особі авторським правом.

Висновки.

Відновленням становища, яке існувало до порушення права, охоплюється широке коло дій, вчинення яких може вимагати від порушника автор чи інша особа, якій належить авторське право, як з метою захисту особистих немайнових авторських прав, так і з метою захисту майнових авторських прав.

Реалізація відновлення становища, яке існувало до порушення права, можлива за таких умов: 1) порушене авторське право в результаті правопорушення не припиняє свого існування та може бути реально відновлене шляхом усунення наслідків правопорушення; 2) наявність авторського права не викликає сумнівів у суду, тобто, право не оспорюється і не є невизнаним.

Потреба в поновленні права може виникнути тоді, коли в силу вчиненого порушення право частково чи повністю припиняється, власник авторського права втрачає можливість користуватися своїм правом, а шляхом поновлення права відбувається повернення юридичної можливості діяти в своєму інтересі, яка існувала до позбавлення особи права.

Поновлення права як спосіб захисту авторського права може застосовуватися за сукупності наступних умов: 1) право повинно бути порушеним — у випадку загрози порушення, невідомості чи оспорювання права цей спосіб застосовуватися не може; 2) порушення права відбулося внаслідок рішення, дії або бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи.

Судове рішення про поновлення порушеного права може вирішувати такі

задачі: 1) відновлення правового становища відповідного суб'єкта; 2) відновлення незаконно порушених відносин; 3) припинення дії, що порушує право чи створює загрозу його порушення; 4) примусова реалізація невиконаного обов'язку по відношенню до суб'єкта, чиє право порушене; 5) компенсація втрачених благ майнового і немайнового характеру; 6) можливість визнання юридично недійсними актів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій і громадян, оскільки в таких випадках нові права не виникли і становище сторін приводиться у первинний стан. ♦

Список використаних джерел

1. Андреев Ю. Н. *Механизм гражданско-правовой защиты*. – М.: Норма, Инфра-М, 2010.
2. Назимов И. А. *Восстановление положения, существовавшего до нарушения права, как принцип гражданского законодательства* / И. А. Назимов // *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. – 2014. – № 4 (42): в 2х частях. Ч. 1.
3. Тимченко Г. П. *Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03* / Г.П. Тимченко; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2002.
4. Кузнецова О. А. *Восстановление положения, существовавшего до нарушения права, и пресечение действий, нарушающих право, как цели и способы защиты гражданских прав* / О. А. Кузнецова // *Юридическая наука и правоохранительная практика*. – 2013. – № 3.
5. Сергеев А. П. *Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации*. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК «Велби», 2004.
6. Митячкина Е. С. *Система способов защиты авторских и смежных прав* / Е.С. Митячкина // *Гуманитарные исследования*. – 2012. – № 3.
7. Стефанчук Р. О. *Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст. Система, особливості здійснення та захисту): Монографія* / Відп. ред. Я.М. Шевченко. – К.: КНТ, 2008.
8. Кузьмин А. В. *Формы восстановления нарушенного субъективного права:*

теоретические и гражданско-правовые аспекты / А. В. Кузьмин // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – 2011. – № 2 (8): в 3-х ч. Ч. II.

9. Шевченко И. Н. Правовосстановительная функция судебной системы: теоретико-правовой аспект: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / И. Н. Шевченко ; СПб ун-т МВД России. – СПб, 2004.

10. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 10 квітня 2013 року. – Справа № 2-9908/11.

Надійшла до редакції 22.09.2014 року

Штефан А. Восстановление положения, существовавшего до нарушения права, и возобновление права как способы защиты авторского права. Статья посвящена анализу правовой природы и особенностей применения восстановления положения, существовавшего до нарушения права, и возобновления права как способов защиты авторского права. Рассмотрены условия и особенности применения данных способов защиты, примеры судебной практики.

Ключевые слова: способы защиты, нарушение прав, авторское право

Shtefan A. Restore the situation that existed before the violation of the right and renovation of right as ways of protecting copyright. Restore the situation that existed before the violation of the right covered a wide range of activities. Committing these activities may require the offending writer or other person who owns the copyright as the protection of the moral rights of authors and the protection of property copyrights. Restore the situation that existed before the violation of the right includes the renovation of subjective rights and also helps to stop the violation and to prevent offenses.

Implementation of restore the situation that existed before the violation of the right is possible under the following conditions:

- 1) copyright after the violation shall not terminate its existence and can actually be restored by removing the effects of the offense;
- 2) the existence of copyright is obvious to the court, the right is not contested and is not unrecognized.

The need for restoration of the right may arise when the right partially or completely terminated because of violation. Copyright holder loses the opportunity to use the right. But copyright holder can act in their own interests by the way of restoration of rights.

Restoration of the right as a way to protect copyright can be used by all of the following conditions:

- 1) the right shall be violated. In the case of threat of violation or failure to recognize this method cannot be applied;
- 2) violation of the right shall be the resulted of decisions, acts or omissions of public authorities, authorities of the Autonomous Republic of Crimea, local authority, person or entity.

The judgment of the restoration of violated rights can solve such problems:

- 1) restoration of the legal status of the relevant entity;
- 2) recovery of unlawfully infringed relations;
- 3) termination in violation of the right or threatening to infringe;
- 4) the forced sale of unfulfilled duties in relation to the entity whose rights have been violated;
- 5) compensation for lost wealth, property and non-property;
- 6) the possibility of recognizing

Key-words: ways of protection, violation of rights, copyright